

Lovász László: Az MTA nem múltba tekintő, mozdíthatatlan intézmény

A tudós szerint a kutatásaik nem kormánykritikák, hanem információk a kormánynak

Ötvös Zoltán

– Remélem, a magyar tudomány függetlenségét semmi nem fenyegeti, és a reményt erősíti, hogy a kutatóknak írt levelében *Orbán Viktor* miniszterelnök is kiemelte: az átszervezéskor érték nem veszhet el és a tudományos kutatás szabadsága sem sérülhet – mondta a lapunknak adott interjúban *Lovász László*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. A világhírű matematikus azt tervezi, hogy kitölti az elnökségéből hátralévő egy évet, aminek a családja nem örül.

– Milyen kutatónak, egyetemi szakembernek tartja *Palkovics László* akadémikust, innovációs és technológiai minisztert?

– Más területen dolgozunk, de nyilvánvalóan kiváló szakemberről van szó, aki fiatalon lett az MTA tagja.

– *Palkovics László* évtizedek óta dolgozik a hazai felsőoktatásban, tudományban. Elképzelhetőnek tartja, hogy olyan lépésekre készül, amelyek a magyar tudományos élet kárára lesznek?

– Nem hiszem, ugyanakkor azt gondolom, hogy jobb lett volna, ha az akadémikusként rá is vonatkozó törvények meghozatala előtt konzultál velünk a minisztériuma. Erre megvolt a lehetőség. Minden átalakításhoz idő kell, minden szereplőnek át kell gondolnia a várható következményeket, az érdemi döntéseket hatásvizsgálatnak kell megelőznie. Ez eddig nem történt meg, de megtörténhet. Fontos tárgyalások folynak közöttünk.

– A 2010-től kormányzó *Orbán*-kabinet idején adták át a Természettudományi Kutatóközpontot, az MTA Humán Tudományok Kutatóházát, több mint tízmilliárdot kapott a Nemzeti agykutató program. Felépült Szegeden a lézerköz-

pont, Martonvásáron milliárdokért fejlesztik a mezőgazdasági kutatóközpontot. Nehezen vállolható tudományellenességgel az Orbán-kormány.

– Egyetértek ezzel, éppen ezért volt megdöbbentő, amikor tavaly nyáron kész helyzet elé állítottak bennünket az akadémiai törvény módosításával: 54 percet kaptunk a tervezet véleményezésére. Ez méltatlan bánásmód a 192 éve alapított intézménnyel. Azt is hozzá kell tenni, hogy a tagadhatatlan fejlesztések ellenére Magyarországon továbbra is alacsony a tudomány támogatása. A gyakorta emlegetett uniós átlagértéket, a nemzeti össztermék legalább 1,8 százalékának kutatásfejlesztésre való felhasználását nem értük el.

– A március 8-án aláírt szándéknyilatkozat oldotta a feszültséget, közelebb hozta egymáshoz önöket?

– Azt hiszem, erről van szó, ugyanakkor ez a dokumentum tág kereteket biztosít. Nagyon sok részletről kell egyeztetni a következő hetekben.

– A szándéknyilatkozat egyik pontja szerint a Magyar Tudományos Akadémia elnöke tudomásul veszi a kormány szándékát, miszerint az MTA kutatóintézet-hálózatát az Akadémia szervezetén kívül kívánja működtetni. Ez mit jelent?

– Azt, hogy megértettük a kormány szándékát, de nem értünk egyet vele, hiszen nem kaptunk ennek alátámasztására érveket, terveket, hatástanulmányokat. Az sem tisztázott, hogy mit jelent az Akadémia szervezetén kívüli működés. Meggyőződésünk, hogy a kutatóintézet-hálózat szakmai felügyeletét az MTA-nak kell ellátnia. Nehéz elképzelni a hálózat tőlünk független működését, hiszen az MTA a hazai tudományosság legfőbb letéteményese.

– A szándéknyilatkozat szerint az MTA kutatóintézet-hálózata az új struktúra kialakulásakor egyben marad, az esetleges belső strukturális változtatásokról az új irányító testület dönt. Kikből áll majd a testület?

– A szándéknyilatkozat szerint az Akadémia és a kormány képviselőiből, úgy, hogy a tagok felét az

MTA, a másik felét a kabinet delegálja, és az utóbbiak is aktív kutatók, a tudomány működését ismerő szakemberek lesznek. A világon mindenütt az a gyakorlat, hogy a kutatásokat irányító testületek nagy többségben tudósokból állnak, hiszen az irányításhoz nagyfokú szakértelem kell.

– A kormány több kritikát is megfogalmazott az MTA működéséről. Az egyik az volt, hogy több évtizede nem történt érdemi változás.

– Ezzel nem tudok egyetérteni, mert 2012-ben az akkori elnök, Pálinkás József mélyrehatóan átszervezte az MTA-t. Kutatóintézeteket vont össze, csökkentette az adminisztrációt, hatékonyabbá tette a tudományos munkát. Azt elfogadom, hogy a kutatóintézet-hálózatot a jelenleginél aktívabb, nagyobb felelősségű testület ellenőrizze, többek között az innovációval való kapcsolatok fejlesztése végett, de ez nem járhat a kutatói szabadság korlátozásával.

– Miért érzik úgy, hogy az új struktúrában csorbulna a kutatói szabadság?

– Remélem, nem csorbul. Túl sok pletyka keringett az országban az utóbbi háromnegyed évben. Melyik kutatóintézet zár be, melyik kerül át az egyetemekhez, más minisztériumokhoz? Ezek károsan befolyásolták a közhangulatot. Úgy gondolom, ha az irányító testületben a tudósok többségben vannak, az nem hoz tudományellenes döntéseket.

– Magyarországon a tudósok nem túl népes táborot alkotnak. Némi túlzással mondhatjuk, hogy a saját tudományterületén mindenki ismer mindenkit. Közismert a „ha én teszek neked szívességet, legközelebb számíthatsz rám” gyakorlat. Az irányító testület létrehozásának egyik hozadéka nem lehet az, hogy megszünteti az érdemi munkát korlátozó érdekszövetségeket?

– Biztos ilyenre is van példa, de nem ez a jellemző. Az MTA három évvel ezelőtt és most is átvilágította a kutatóintézet-hálózatban folyó munkát – külföldi szakemberek, illetve második alkalommal a minisztérium által delegált szakértők bevonásával. Mindkét elemzés azt mutatja, hogy nagyon jól működő kutatóhálózatról van, amivel az ITM képviselői is egyetértettek. Nem jutottak arra a következtetésre, hogy kutatóintézetek méltatlanok a támogatásra, hanem éppen hogy mindegyik kutatóközpontban folynak világszínvonalú kutatások. Az igazi kérdés az, hogy vannak-e olyan kutatási té-

mák, amiket be kellene vezetni, felfejleszteni? A mesterséges intelligencia mindenképpen ebbe a körbe tartozik. Nálunk is jelen van, de az erőök összpontosítása nagyobb eredménnyel járna.

– A kormány a piacon eladható termékként alkalmazott kutatásra adna több pénzt, az MTA az alapkutatások fontosságát hangsúlyozza. Kibékíthetetlen az ellentét?

– Az egyik nincs meg a másik nélkül. Alapkutatási eredmények nélkül nincs alkalmazott kutató, mint ahogy az alapkutatásnak sincs értelme, ha nem hasznosul valamilyen formában. Ugyanakkor gyakran van arra példa, hogy valamilyen felfedezésnek évtizedekkel később lesz haszna. Az Európai Unión belül is fontos kérdés, hogy a forrásokat milyen arányban osszák meg a két terület között. Biztos, hogy alapkutatásra szükség van, mert ha nem használjuk a legújabb technológiákat, lemaradunk, izolálódunk. A fiatal szakemberek nem tudnak bekapcsolódni a nemzetközi vérkeringésbe, megragadnak a korábbi technológiai nívón. A modern eszközök a felsőoktatásban dolgozóknak ugyancsak az élvonal élményét jelentik. Azért kell részt vennünk az alapkutatásban, mert ebben jók vagyunk. Az unióhoz újonnan csatlakozott 13 ország közül az MTA intézetei kiválóan teljesítenek.

– Milyen arányban kötődnek az MTA-hoz az ország kutatás-fejlesztési és innovációs eredményei?

– Európai összehasonlításban az egy befektetett euróra jutó minőségi publikációk számát tekintve az MTA intézethálózata az egyik legjobban teljesítő kutatói hálózat. Nem írom alá azt a kritikát, hogy nálunk nem hasznosulnak hatékonyan a források. De azt sem mondom, hogy nem lehet hatékonyabb a működésünk.

– Milyen visszajelzéseket kap külföldről?

– Általában a magyar tudomány függetlensége miatt aggódnak. Remélem, hogy ezt nem fenyegeti semmi. Ezt a reményt erősíti, hogy a Lendület pályázaton nyertes kutatóknak írt levelében Orbán Viktor miniszterelnök is kiemelte, hogy az átszervezéskor érték nem vesztett el, és a tudományos kutatás szabadsága sem sérülhet. A Lendület-csoportvezetők egyébként nagyon aktívan részt vesznek a közös gondolkodásban: kidolgoztak egy alapos szakmai anyagot az intézethálózat modernizálására, amelyet a tárgyalásoknál figyelembe veszünk.

Mérsékeltlen optimistának mondja magát az Akadémia elnöke

Fotó: Havran Zoltán

– Javítható az MTA és a kormány kapcsolata?

– Természetesen. Tisztában vagyunk azzal, hogy bizonyos kutatás olyan eredményt hozhat – legyen szó egészségügyről, környezet- és természetvédelemről vagy éppen oktatásról –, aminek az az üzenete, hogy a kormány nem a legjobban végzi munkáját. Ez kormánykritikának tűnhet, mi ezzel szemben azt mondjuk, hogy a kormánynak iránymutató információkkal álltunk elő. A sajtó egy részében felvetéseink persze kormánykritikaként jelennek meg, ami a végtelenségig polarizált társadalom működésének következménye. Magam is jobbnak tartanám, ha a kutatási eredményeinkről nem a médiából értesülnének az érintett intézmények, hatóságok. Nem a nyilvánosság előtt kellene először megvitatni mondjuk az oktatási rendszerrel kapcsolatos következtetéseinket.

– Milyen a hangulat a fiatal kutatók körében?

– A negyvenes éveik elején járó lendületesek hasznos tanácsokkal segítettek munkánkat, javaslataikkal nyílt levélben Orbán Viktor miniszterelnökhöz is fordultak. A huszonévesek nem ilyen toleránsak, közülük sokan jelezték, hogy elmennek az országból. Nekik nemzetközi presztízst jelentett, hogy akadémiai kutatóintézetben dolgozhat-

tak. Ha erre nem lesz mód, mert a jövőben valamelyik minisztériumhoz tartoznának majd, váltanak. Ez a folyamat súlyosan veszélyezteti a jövőt, ezért mindent meg kell tennünk, hogy a fiatalok itt találják meg a tudományos kutatási lehetőségeiket. A magyar kutatói közösség több mint kilencven százaléka az általunk képviselt koncepciót támogatja. Az akadémiai intézethálózat integritásának megőrzését alapvetőnek tartom, ugyanakkor az irányító testület létrehozása hasznos lehet a magyar tudománynak. Nem azt mondom, hogy minden maradjon a régiben, de a magyar tudomány érdekei ne sérüljenek. Minden változást szakmai alapon kell eldönteni. Ez a kormány érdeke is. Pluszforrásokkal célzott kutatásokra új intézeteket is létre lehet hozni – akár akadémiai kereteken kívül.

– Jól gondolom, hogy a májusi közgyűlés nem elsősorban a tagválasztásról szól majd, hanem a tervezett átalakulásról?

– A most folyó tárgyalásoktól függ, hogy ezt a témát milyen formában terjesztem elő, de megértem, ha a közgyűlés résztvevői az Akadémiával szembeni méltatlan eljárást – intézetek nem kapják meg a pénzüket, pályázzunk olyan alapellátásra, ami a költségvetési törvény szerint járna nekünk – éles hangon szóvá teszik. Parázs vitára számítok, de a jövőnk szempontjából legalább ilyen fontosnak tartom a Fiatalok Akadémiájának megalakítását és a tagválasztást. Várhatóan 35 új levelező tagot választunk, közülük tíz nő lesz. Tiltakozom azon vád ellen, hogy az MTA múltba tekintő, mozdíthatatlan, rugalmatlan intézmény lenne.

– El tud képzelni olyan MTA-t, ami kizárólag a székházból áll?

– Élénk a fantáziám, de ennyire nem.

– Megfordult a fejében a lemondás gondolata?

– Tavaly nyáron felvetődött bennem. Most azt gondolom, végigviszem az elnökségemből hátralévő egy évet – aminek nem örül a családom. Ha egyben marad a kutatóhálózat és megmarad a kutatói szabadság, illetve ezt hosszú távon tudjuk biztosítani, maradok. Ha ezt nem tudom megtenni, elgondolkodom a jövőmön. Hiszem, hogy az előttünk álló időszak konstruktívabb lesz a mögöttünk hagyottnál. Mérsékeltlen optimista vagyok.

Forrás: <https://magyarnemzet.hu/belfold/lovasz-laszlo-az-mta-nem-multba-tekinto-mozdithatatlan-intezmeny-6559802/>

Válogatta: Fonyó Istvánné